

378
П24

1834-2004

ПЕДАГОГІКА ДУХОВНОСТІ: ПОСТУП У ТРЕТЄ ТИСЯЧОЛІТТЯ

Матеріали

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

1834-2004

Педагогіка духовності:
поступ у третє тисячоліття

МАТЕРІАЛИ
міжнародної наукової конференції

19 квітня

НБ НПУ

100068737

Київ – 2005

378
УДК 37(063)
ББК 74я431
П24

Педагогіка духовності: поступ у третє тисячоліття: Матеріали міжнародної наукової конференції: 19 квітня 2005 р. / Укл. Л. Л. Макаренко, О. П. Симоненко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – 199 с.

Збірка вміщує низку матеріалів, які першими надійшли до оргкомітету міжнародної конференції, присвяченої 170-річчю НПУ імені М. П. Драгоманова. Решта матеріалів планується до опублікування в наступних збірниках.

Редакційна рада:

В.П.Андрущенко	доктор філософських наук, професор, академік, АПН України, ректор НПУ імені М.П. Драгоманова (<i>голова Редакційної ради</i>)
А.Т.Авдієвський	почесний доктор, професор, академік АПН України
В.П.Бех	доктор філософських наук, професор, академік УАПН (<i>заступник голови Редакційної ради</i>)
В.І.Бондар	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Г.І.Волинка	доктор філософських наук, професор, академік УАПН (<i>заступник голови Редакційної ради</i>)
А.П.Грищенко	доктор філологічних наук, професор, академік АПН України
П.В.Дмитренко	кандидат педагогічних наук, професор
І.І.Дробот	доктор історичних наук, професор
М.І.Жалдак	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Л.І.Мацько	доктор філологічних наук, професор, академік АПН України
О.Г.Мороз	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
О.С.Падалка	кандидат педагогічних наук, професор
В.М.Синьов	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
В.К.Сидоренко	доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України
М.І.Шкіль	доктор фізико-математичних наук, професор, академік АПН України
М.І.Шут	доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент АПН України

*Рекомендовано Вченою радою
НПУ імені М.П. Драгоманова*

ISBN 966-660-208-1

© Автори статей, 2005
© НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005
© Редакційна рада, 2005

У-119382

29233

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Ми не надто журимося і з того приводу, що початок у 1834 році нашого 170-річного поступу не підкріплений тогочасними указами, скажімо, про створення НПУ ім. М.П. Драгоманова. По секрету скажу, що такого указу, окрім постанови № 38, не було і в 1920 році. Є лише справді солідне рішення НКО УРСР від 10 липня 1933 року про утворення на базі КІНО імені М.П. Драгоманова Київського педагогічного інституту. Тоді ж і тим же, до речі, державним органом УРСР було ухвалене теж солідне рішення про заснування Київського державного університету, якому КІНО передав свої будівлі, і два інститути – професійної освіти і фізико-математично-природничий.

Виходить, НПУ ім. М.П. Драгоманова та КНУ ім. Т.Г. Шевченка і у ХХ столітті годувалися ґрунтом КІНО і мали спільне коріння, і навіть дійсно стали ровесниками. Але обом нашим університетам, незважаючи на наявність чи відсутність указів про створення їх більш давніх передвитоків, заснованих у позаминулому столітті та ліквідованих на початку ХХ ст., було би надзвичайно важко встановлювати з ними юридично коректні зв'язки правонаступності. Думаю, цю справу не варто й розпочинати. Бо епіцентри культури, до яких відносяться університети, мають особливі метафізичні стосунки з минулим. Вони вільно обирають його, проектуючи майбутнє. І ніхто не в змозі завадити їм у цьому, оскільки у минулого не буває одноосібних власників. Воно – спільний виток усіх, хто справді опікується майбутнім.

*Горбачук І.Т.,
професор НПУ імені М.П. Драгоманова
Горбачук В.Т.,
професор Слов'янського педагогічного університету*

НЕМАЄ БІЛЬШОЇ ВІРНОСТІ, НІЖ ВІРНІСТЬ ВЛАСНОМУ НАРОДОВІ

В процесі підготовки до відзначення 170-літнього ювілею Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова виникає природна потреба, крім уже відомих архівних досліджень Г.І. Волинки, Н.М. Дем'яненко, В.В. Скопенка тощо, хоча б побіжно заглянути вглиб історії розвитку української освіти і науки та поглянути на проблему вкладу українців у духовну скарбницю пізнання світу. Це є важливим ще й тому, що українці протягом століть не мали власної держави і, перебуваючи в складі інших держав, їхня творча праця часто губилася у віках серед інших народів.

Відкриття невідомих імен або дослідження творчого спадку маловідомих вчених є важливою проблемою об'єктивізації справжніх заслуг нації в системі світових надбань науки і техніки, в цивілізаційних процесах народів.

Для України найдавнішим фундаментом землеробської історично-культурної

спадщини виявилась Трипільська культура V–III тисячоліть до н.е. Ці археологічні пам'ятки були відкриті Вікентієм В'ячеславовичем Хвойкою наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. В процесі досліджень визначена величезна територія поширення Трипільської культури, неповторні зразки домобудівництва, двоповерхові будинки, планування великих поселень і окремих житлових кварталів, висока культура землеробства й тваринництва, гончарне виробництво, металургія бронзи, використання тягової сили биків тощо. Все це дало підстави зробити висновок, що 7 – 8 тисяч років тому на величезній території України жили об'єднані племена з високою на той час культурою засобів виробництва і організації суспільного ладу.

До найкращих літературних пам'яток українського народу дохристиянського періоду належить “Велесова книга” – збірка історично-релігійних текстів, створених декількома авторами протягом тривалого часу (V–IX ст. н.е.). Ця книга збагатила наші знання про життя і вірування наших предків протягом століть (їх розселення, господарську діяльність, ремесла, побут, сімейні стосунки тощо).

Початки науки в Україні сягають доби Київської Русі (8-13 ст.). Після прийняття християнства (988 р.) стала швидко поширюватись грамотність, створювалися школи та сховища рукописів (бібліотеки) при князівських дворах, храмах і монастирях. Розвивалися в той час головним чином теологія, філософія, історія, медицина, право.

Провідне місце тоді в системі наук посідала християнська теологія. Релігійним центром Київської Русі був Києво-Печерський монастир. У його стінах перекладались з грецької мови церковні книги, була створена багата «житійна» література – оповідання про життя й діяльність святих. До найвідоміших творів цього жанру належать «Житіє Бориса і Гліба», ряд збірників, т. зв. патериків (від грецького – отець, батько), – оповідань про життя ченців, пустельників, отців церкви, про чудеса, які творили святі подвижники. Спочатку поширеними були патерики перекладного характеру. На початку XIII ст. створюється оригінальний «Києво-Печерський патерик», у якому прославляються святі, церковні діячі, у ньому відображені монастирські звичаї, життя Києва, історичні події. Цей високохудожній патріотичний твір протягом століть був дуже популярним серед читачів.

Медицина, базуючись на народній, знаходила раціональні засоби лікування емпірично. Вже в XI ст. у деяких містах функціонували лікарні (в Києві, Переяславі), були створені рукописні лікарські поради. Дочка київського князя Мстислава Євпраксія (1108-1172) склала медичний трактат «Мазі». Лікарями були знавці цілющих властивостей рослин, костоправи.

З християнством поширювалися в Україні й деякі філософські вчення, переважно релігійно-етичного характеру. Найвідомішими працями філософсько-повчального змісту були «Слово о законі благодаті» Іларіона, писання Теодосія Печерського, Кліма Смолятича, Кирила Турівського. Найвидатнішим твором педагогічно повчального та автобіографічного характеру є «Поучення дітям», написане на самому початку XII ст. (приблизно в 1110 р.) київським князем Володимиром Мономахом.

У часи Київської Русі були закладені основи української юридичної науки. Правові стосунки між жителями Київської Русі регулювались на основі т.зв. звичаєвого права. Міжнародні відносини регламентувались міждержавними угодами (наприклад, договори - між Руссю і Візантією 911, 944 року та ін.). Вже в XI ст. був складений найдавніший юридичний документ – збірник норм давньоукраїнського права «Руська правда». З часом цей звід законів дещо видозмінювався і доповнювався. До нашого часу дійшли різні його редакції. Про його досконалість, високий як на той час рівень правової культури свідчить хоча б те, що він зберігав свою чинність, юридичну силу протягом кількох наступних століть; зокрема у Великому Князівстві Литовському, в складі якого після татарського погрому опинилась Україна.

Майже з самого початку існування давньоукраїнської держави – Київської Русі почалося записування найважливіших історичних фактів, подій, складання літописів, тобто становлення й розвиток науки історії. Найвидатнішою історичною пам'яткою, укладеною на самому початку XII ст., є «Повість временних [тобто минулих] літ». Автором і упорядником першої редакції цього твору був славетний письменник і літописець, чернець Києво-Печерського монастиря Нестор (помер приблизно в 1113 р.). Продовженням «Повісті» є Київський літопис (XII ст.) та Галицько-Волинський літопис (XIII ст.).

Цей процес розвитку різних галузей знань був перерваний на кілька віків татаро-монгольською навалою (1240 р.), втратою державності. Знекровлена і знесилена, Україна потрапляє під владу Литви, потім Польщі. Після тривалого занепаду, лише в 16-17 ст., значного поширення набувають т. зв. братські школи як осередки українського православ'я та освіти.

Славну сторінку в історії розвитку освіти і науки в Україні становить заснований у м. Острозі (нині Рівенської обл.) князем Костянтином (Василем) Острозьким у 1576 р. колегіум – перший у Східній Європі вищий навчальний заклад, який у період середньовіччя став одним із духовно-інтелектуальних центрів українства. Тут працювали видатні вчені-педагоги, зокрема письменник, полеміст, видавець Герасим Смотрицький. Серед вихованців закладу – відомий політичний і державний діяч гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, син Герасима – Мелетій Смотрицький – автор «Граматики Словенської» (1619), що неодноразово пізніше перевидавалась, структуру й термінологію якої використали інші автори. Її М.В. Ломоносов (разом з Арифметикою Л.Магницького) назвав «воротами своєї вченості»

Через історичні катаклізми ця школа перестала існувати (1636 р.). І лише через кілька століть, уже в умовах незалежності, в 1994 році знову відкрито колегіум, якому в 1996 році надано статус академії. Нині Національний університет «Острозька академія» – один із найпрестижніших вищих навчальних закладів України: за повідомленням преси, в 2002 р. навіть з Києва 140 медалістів вступили сюди вчитися («Луцький замок», 2002, 7 листопада).

У 1632 році була заснована митрополитом Петром Могилою Києво-Могилянська

колегія, яка згодом стала називатись Академією. Це був визначний науковий і навчальний центр усього слов'янства. Серед професорів цієї Академії були видатні українські вчені – Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Стефан Яворський, Феофан Прокопович, Георгій Кониський та ін. Тут опановували науку відомі історичні постаті – філософ Григорій Сковорода, українські історики Григорій Полетика, Микола Бантиш-Каменський, видатний освітній діяч князь Олександр Безбородько (засновник Ніжинського ліцею), визначний російський письменник Михайло Ломоносов. Зі стін Академії вийшло 14 майбутніх гетьманів України, серед них Іван Виговський, Юрій Хмельницький, Іван Мазепа, Пилип Орлик, Павло Полуботок, Данило Апостол, Петро Дорошенко та ін. До речі, коштом Івана Мазепи збудовано просторий будинок Академії, на добу Мазепи припадає її розквіт. Після Полтавської катастрофи починається посилення русифікації Академії, нарешті, в 1817р., російським урядом її закрито.

Знову Києво-Могилянська академія почала функціонувати в роки незалежності України. Її повна офіційна назва – Національний університет Києво-Могилянська академія (НаУКМА). Її відкриття відбулося 24 серпня 1992 р. У 2002 році в «Могилянці» діяло шість факультетів, які готували фахівців за 15 спеціальностями. 2,5 тис студентів навчалось в Києві, крім того, були відкриті філії і Миколаєві та Острозі, які вже здобули статус самостійних університетів. Під патронатом «Могилянки» діє мережа колегіумів по інших містах України.

У XIX ст. наукова робота в Україні зосереджується у Львівському (заснований 1661 р.), Харківському (1805), Київському (1834), Одеському (1865) та Чернівецькому (1875) університетах. Правда, все це були чужомовні навчально-наукові заклади. Першим і за назвою, і за мовою справді національним українським науковим осередком стало створене в 1893 р. Наукове товариство імені Шевченка (НТШ) у Львові, який перебував у складі Австро-Угорщини. Авторитет товариства в науковому світі був дуже високий, хоча діяльність його протікала в несприятливих умовах (це була недержавна установа, тому підтримки з боку держави не мала).

Професором Київського університету в 1865-1891 рр. працював вчений зі світовим ім'ям Михайло Петрович Авенаріус, який в 1875 р. створив першу в Україні лабораторію експериментальної фізики і заснував Київську наукову школу фізиків-експериментаторів з питань молекулярної фізики та термоелектрики. Вихованець цієї школи професор М. Шіллер вперше дав математичне формулювання другого закону термодинаміки, а професор Георгій Де-Метц (1861-1847) став першим завідувачем кафедри загальної фізики теперішнього НПУ імені М.П.Драгоманова.

У XX ст. головним науковим осередком стала українська Академія наук, заснована в листопаді 1918 р. ухвалою уряду гетьмана Павла Скоропадського. Навіть при більшовиках ця інституція не була закрита, хоч багато її працівників (зокрема таких всесвітньо відомих учених, як М.Грушевський, С.Єфремов, М.Зеров та ін.) було радянською владою знищено.

Оскільки про гетьмана Павла Скоропадського розповсюджувалось немало неправдивої інформації, то заради справедливості слід відмітити, що за час його недовгого гетьманування (з 29 квітня по 14 грудня 1918 р.) було створено в Києві Академію наук (перший президент В. Вернадський), відкрито українські університети в Києві та Кам'янці-Подільському, засновано Державний український архів та Українську національну бібліотеку, Український історичний музей та ін., відкривались українські гімназії.

Лідерами розвитку багатьох напрямків фізико-математичних і природничих досліджень стали Харківський фізико-технічний інститут (згодом став одним із світових центрів теоретичної фізики – вчені Л.Д.Ландау, Є.М.Ліфшиць, І.Я.Померанчук, Л.В.Шубніков, Ю.Б.Румер, І.О.Куліш тощо) та створений в 1929 р. у Києві Інститут фізики АН України (вчені Є.А.Пашицький, С.І.Пекар, М.В.Пасічник, В.Й.Стрижак, М.Д.Борисов та ін.)

Зараз Національна Академія наук України – це розгалужена система наукових закладів з надзвичайно великим науковим потенціалом, яка робить вагомий внесок у скарбницю світових наукових здобутків. Велика кількість учених плідно працює також у вищих навчальних закладах – інститутах, університетах.

У Західній Україні в тяжких умовах польської окупації у 1919-1939 рр. продовжувало працювати НТШ імені Т.Шевченка. Поза Україною в міжвоєнний період були створені й активно функціонували наукові осередки в Чехословаччині (Український Вільний Університет, Українська Господарська Академія), Український Науковий Інститут у Варшаві й Берліні.

Після Другої світової війни силами українських учених, які опинилися на еміграції, відновив свою діяльність Український Вільний Університет (з 1945 р. у Мюнхені, Західна Німеччина), тоді ж була створена Українська Вільна Академія Наук в Аугсбурзі (Німеччина). Згодом розгалуження цієї установи з'явилися у Канаді (з 1949 р.) та США (з 1950 р.). У 1947 р. в Мюнхені відновило свою діяльність Наукове Товариство імені Шевченка, яке з часом перетворилось у федерацію НТШ: організовано філіали у Франції (Сарсель, з 1951 р.), у США (Нью-Йорк, з 1947 р.), у Канаді (Торонто, з 1949 р.), в Австралії (Сідней, з 1950). У теперішній час найбільше українських наукових установ за межами України діє в США та Канаді.

Представники українського народу зробили значний внесок у світову науку. В умовах поневолення українські вчені змушені були працювати в чужих установах, у наймах у сусідів дехто далеко від батьківщини, однак своїми досягненнями, відкриттями в різних галузях науки і техніки вони утверджували авторитет нашої нації серед народів світу.

Можна розповісти на цю тему багато, назвати десятки вчених, імена яких широковідомі в світі, тут зупинимось лише на окремих, фрагментарних моментах. Читачеві, який хотів би отримати більше інформації на цю тему рекомендуємо звернутись до книги «Видатні діячі України минулих століть» (К.: Євроімідж, 2001.

–611с).

Ще в часи Середньовіччя свою країну Русь (так у давнину називалась Україна) прославив видатний учений XV ст., доктор медицини й філософії Юрій, родом із Дрогобича (Юрій Дрогобич – під цим ім'ям він і ввійшов в історію науки): Закінчивши Болонський університет (Італія), став професором цього університету, згодом навіть ректором. Прославився в Європі своїми працями з медицини та філософії.

У ближчі до нас часи яскраво засвітилась зірка Григорія Савича Сковороди (1722–1794). Український просвітитель-гуманіст, філософ і поет, він був найвидатнішою постаттю в духовно-культурному житті України 18 ст.

Олександр Опанасович Потебня (1835–1891) – професор Харківського університету, знавець багатьох мов, основоположник психологічного напрямку в слов'янському мовознавстві. Працював в умовах, коли українська мова була офіційно забороненою російським урядом, однак у своїх працях звертався до фактів української мови, описав її особливості. Його ім'я носить Інститут мовознавства НАН України.

Михайло Іванович Туган-Барановський (1865-1919) – видатний український економіст, учений-мислитель, історик, один з ініціаторів створення Української АН (за часів гетьмана Скоропадського), міністр фінансів Центральної Ради. Його економічні ідеї знайшли продовження і подальший розвиток у працях таких видатних учених Заходу, як А. Шпітгоф, Ж. Лескюр, Г. Кассель, Дж. Кейнс та ін. Існує премія ім. Туган-Барановського.

Михайло Сергійович Грушевський (1866–1934) – широко відомий і за межами України історик, автор біля 2000 друкованих праць, серед яких «Історія України–Руси» в одинадцяти томах, «Історія української літератури» в 5-ти томах та ін. За його редагуванням видано понад 100 томів «Наукових записок» НТДІ ім. Шевченка. Політичний і культурний діяч, протягом 1917-18 рр. очолював Українську Центральну Раду. Репресований, помер при загадкових обставинах, його історична школа зазнала цілковитого погрому з боку більшовиків.

Агатангел Юхимович Кримський (1871–1942) – видатний сходознавець і славіст, володів майже шістьдесятьма мовами, зробив великий внесок у дослідження української мови, історії мусульманського Сходу та арабської літератури. Автор понад 1000 друкованих праць - Репресований радянським режимом (точна дата і місце смерті невідомі).

Дмитро Іванович Чижевський (1894–1977) – учений-енциклопедист, видатний філософ, історик, лінгвіст. З 1921 р. проживав на Заході, був професором Гарвардського університету (США), завідував філософським відділом Української Вільної АН у Нью-Йорку, був керівником інституту славістики Гейдельберзького університету та обіймав ряд інших посад. Має понад 1000 наукових публікацій. Широко знаний у західному світі, в Радянському Союзі його ім'я замовчувалось.

Величезний внесок українські вчені зробили в розвиток природничих наук. Серед учених-природодослідників, біологів світову славу здобули:

Володимир Іванович Вернадський (1863–1945) – творець теорії про біосферу, зокрема ноосферу (оболонка земної кулі, де відбувається взаємодія природи і людства), заснував рад наукових напрямків – геохімію, біогеохімію, радіогеологію, перший президент Української АН (1918 р.), його ім'я присвоєно Національній бібліотеці України;

Данило Кирилович Заболотний (1866–1929) – видатний мікробіолог, один з основоположників епідеміології, автор понад 200 наукових праць, винайшов ефективні засоби боротьби проти чуми, високо оцінені світовою науковою громадськістю;

Ілля Ілліч Мечников (1845–1916) – один із основоположників еволюційної ембріології, імунології, мікробіології, відкрив явище фагоцитозу, за що присуджено йому Нобелівську премію (1908 р.);

Микола Дмитрович Зелінський (1861–1953) – видатний учений-дослідник у галузі органічної та фізичної хімії, винахідник протигазу, чим врятував життя тисячам людей, зробив великий внесок у розробку хімії вуглеводів;

Олександр Алоїзович Яната (1888–1938) – ботанік, фітобіолог, агроном, сприяв формуванню і розвитку кількох наукових напрямків у галузі насінництва, селекції, автор понад 250 наукових праць. У 1933 р. заарештований, засланий на Соловки, де і загинув.

Список цей можна продовжувати іменами – спеціалістами такого ж високого рівня, якими є О.О. Богомолець, М.Ф. Гамалія, М.Д. Стражеско, О.В. Палладін та ін.

Неоціненний внесок у науково-технічний прогрес людства зробили такі вчені, як:

Іван Павлович Пулюй (1845–1918) – Іван Пулюй народився у містечку Гримайлові на Тернопільщині, закінчив Віденський університет, захистив дисертацію доктора з відзнакою. І.Пулюй першим дослідив так зване холодне світіння (неонове світло, лампа Пулюя), запровадив на телефонних станціях розподільний трансформатор, брав участь у розробці першої в Європі електростанції змінного струму, провів дослідження катодних променів в трубках власної конструкції (Пулюєві лампи були на той час найкращими джерелами невідомих і невидимих променів). Пулюй відкрив здатність Х-променів проникати крізь різні речовини і отримав за їх допомогою перші знімки тіла людини. Пізніше ці промені стали називати рентгенівськими, оскільки німецький вчений Рентген першим запатентував відкриття Х-променів.

Іван Пулюй був не тільки вченим-фізиком, а й відомим громадським діячем. Його турбували проблеми національного відродження України. Разом з М.Кулішем і І.Нечуєм–Левицьким він переклав на українську мову новий текст Біблії. На похоронах І.Пулюя 31 січня 1918 року ректор Празької Політехніки професор Бах сказав: “Ти був людиною, сильних переконань і гостро викарбованою особистістю,

але також людиною, що знала, як дотримуватися вірності народові, яз якого ти вийшов, і немає більшої вірності, ніж вірність власному народові;

Борис Павлович Грабовський (1901–1966), син українського письменника Павла Грабовського, – фізик, винахідник електронного телебачення;

Ігор Іванович Сікорський (1889–1972) – один з найвідоміших авіаконструкторів у світі. Народився в Києві, емігрував у США, де став провідним конструктором цивільних і військових гелікоптерів та літаків;

Віктор Михайлович Глушков (1923–1982) – видатний математик, започаткував нові шляхи розвитку кібернетики та обчислювальної техніки, створив на рівні світових стандартів українську школу з кібернетики (його ім'я носить Інститут кібернетики НАН України).

Особливо великий внесок українські вчені зробили в розвиток астронавтики, ракетної техніки. Тут їм належить – без перебільшення можна сказати – провідне місце в світі. Назвемо лише окремі імена:

Олександр Дмитрович Засядько (1779–1837) – винахідник (ще на самому початку XIX століття!) принципово нового виду зброї – бойових ракет, які у війні з Туреччиною виявили незвичайну ефективність. Через рутинну відсталість Росії на цю галузь техніки тоді не звернули уваги. Винахід Засядька лише згодом був гідно оцінений. Його іменем названо один із кратерів на Місяці;

Микола Іванович Кибальчич (1853–1881) – видатний інженер-винахідник, створив проект апарата-ракет, призначеної для польотів у міжпланетному просторі. Набагато випередив свій час, його конструктивні рішення були оцінені й використані лише в XX ст. Страчений за революційну діяльність;

Юрій Васильович Кондратюк (1897–1942) – людина виключних здібностей і трагічної долі. Ховаючись від чекістів, свідоме життя прожив під прибраним ім'ям (справжнє – Олександр Шаргей), з яким і ввійшов в історію світової науки. Ще на початку 20-х років опрацював проект польоту на Місяць. Проект цей був використаний американськими конструкторами космічних апаратів, що дало можливість розв'язати в 1969 р. технічне завдання висадки людини, на поверхні Місяця. Американські вчені гідно оцінили заслуги Кондратюка: його іменем названо кратер на Місяці та одну із малих планет (астероїд). Між тим у Радянському Союзі не був відомим (займався як звичайний інженер ремонтом та проектуванням елеваторів), мобілізований, загинув під Москвою як рядовий ополченець (місце і точна дата смерті невідомі);

Михайло Кузьмович Янгель (1911–1971) – конструктор ракетно-космічної техніки, довгий час працював на Південмаші в Дніпропетровську. Значною мірою завдяки його зусиллям, організаторським здібностям та винахідницькому талантові ракетно-космічна техніка колишнього Радянського Союзу протягом тривалого періоду займала провідне місце в світі;

Список цей можна продовжити іменем визначного конструктора ракетної техніки, уродженця м. Житомира, Сергія Павловича Корольова; іменем визначного

вченого Олександра Смакули, який відкрив явище просвітлення оптики (поліпшення якості оптичних приладів) та став винахідником приладів нічного бачення; іменем вінницького міщанина Можайського, який збудував перший літак ще у 80-ті роки XIX ст.; іменами перших виконавців фігур вищого пілотажу киянина Нестерова та одесита Уточкіна; іменем Дмитра Григоровича, який збудував перший у світі гідроплан, що став базовим для аналогічних апаратів у Франції, Великобританії, Італії, США та іменами багатьох інших українців, які на сьогодні ще невідомі або маловідомі.

Оскільки предметом цієї роботи є наука, то ми не згадували видатних письменників, митців, артистів, політичних діячів, чий імена є широкознаними в світі. Будучи патріотами своєї батьківщини, вони в умовах бездержавності самовідданою працею, інтелектом служили і людству, й утверджували водночас буття своєї нації, піднімали її престиж серед сусідів, будили почуття самоповаги в земляків. Їх подвиг є добрим прикладом для нас і наших нащадків, дороговказом у житті кожного, хто не хоче проіснувати безслідно.

Підсумовуючи сказане в цьому стислому історичному екскурсі, оцінюючи загальний внесок учених-українців у науково-технічний прогрес людства, не слід забувати обставин, у яких довелося жити і творити кращим представникам нашого народу. Порівняно з німцями чи англійцями загалом їх внесок надто скромний, але й досягнуте в умовах бездержавності викликає подив. Патріотичний подвиг як видатних, так і мало помітних діячів, працівників науки і культури заслуговує не тільки вдячної пам'яті нащадків, а й перш за все наслідування.

Грищенко Г.О.

СИСТЕМНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ЦІЛЕЙ ОСВІТИ У ПРОГРАМІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна програма це нормативний документ, який визначає призначення і місце навчальної дисципліни в системі підготовки фахівців, мету її вивчення, зміст навчального матеріалу, форми організації навчання.

Навчальні програми з дисциплін професійної підготовки фахівців розробляються взаємоузгоджено для забезпечення цілісного оволодіння професійною діяльністю, попередження можливого дублювання і врахування міждисциплінарних зв'язків при визначенні послідовності вивчення навчальних дисциплін.

В наш час навчальні програми, як правило, визначають лише обсяг знань, які мають бути засвоєні. Але ця функція навчальної програми явно недостатня. Окрім свого традиційного призначення, програма і пояснювальна записка до неї повинні